

ULUSAL İŞÇİ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ MODELİ ÖNERİSİ

Bedri Tekin¹

1. GİRİŞ

Ülkemizde yaşanan iş kazası/iş cinayeti sayısı, iş kazası sıklık hızı, iş kazası ağırlık hızı sürekli olarak artış göstermektedir [1], [2]. Kaza ve ölüm nedenlerine ilişkin olarak birçok teknik neden söylenebilir, TMMOB ve bağlı Odalar işçi sağlığı ve güvenliği alanını sadece bir teknik alan olarak görmemekte, aynı zamanda politik bir alan olarak görmektedir [3]. İşçi sağlığı güvenliğinin sağlanmasının yürürlükte olan model ile sağlanamayacağını, "Sendikalar, Üniversiteler, TMMOB, TTB, ÇSGB ve Sağlık Bakanlığı'nın katılımı ile idari ve mali yönden bağımsız, çoğunluğunu emek örgütlerinin oluşturduğu ulusal bir enstitü oluşturulması" gerektiğini söylemektedirler [4], [5]. Önerilen modelde, "Enstitünün; işçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin politikaların oluşturulması, kararların alınması ve işyerlerinde denetim görevlerini yerine getirmesi vb." gerektiği belirtilmektedir.

Model tartışması ve model önerisi, 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile gündeme gelmemiştir, "Bağımsız bir İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa" hazırlıkları döneminde [6] ve çok daha önceleri 1978 yılında gündeme gelmiştir [7].

7 Temmuz 1978'de Çalışma Bakanı Ahmet Bahir ERSOY'un çağrısı ile Ulusal Düzeyde İşçi Sağlığı Güvenliği Kurulu toplantısı yapılmıştır. Toplantıya Çalışma Bakanlığı, İşçi Sağlığı Güvenliği Merkezi Müdürlüğü (İSGÜM), TTB, TBB, TMMOB, DİSK, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sümerbank temsilcileri katılmıştır. O dönemde kurula ilişkin herhangi bir yasal altyapı yoktu ve İSGÜM Müdürü Doç. Dr. İsmail Topuzoğlu, sekreteryası, yürütme kurulu olan bir Genel Kurul oluşturulması ve yasal düzenleme gerçekleşene kadar, Kurul'un çalışma yöntemini saptayacak bir yönetmelik hazırlanmasını önerdi [8].

İlk toplantıda, çalışmaların geliştirilmesi ve önerilerin olgunlaştırması için bir alt komisyon oluşturuldu. Alt ko-

¹ Makina Mühendisi, A Sınıfı İş Güvenliği Uzmanı - btekin55@yahoo.com

misyon birçok toplantıdan sonra ülke çapında örgütlü kurullar arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğine ilişkin ilkeleri belirledi.

Bu toplantılarda şu ilke kararları alındı [8]:

1. Ulusal Düzeyde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu, mali ve idari yönden özerk olmalıdır.
 2. Ulusal Düzeyde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu, kendi bilgi kaynaklarına sahip olmalı; aldığı kararlar ve ilkeleri, en küçük birimlere kadar iletilebilmelidir. Bu amaçla, ulusal kurula bağlı olarak bölgesel, işyeri ve il düzeyinde işçi sağlığı güvenliği kurulları oluşturulmalıdır.
 3. Ulusal Düzeyde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu, Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu'ndan oluşmalıdır. Genel Kurul'da çeşitli yörelerden, işkollarından ve alt birimlerden gelen üyelerin bulunmasına özen gösterilmelidir.
 - a. TBB, TTB, Üniversite temsilcilerinin çeşitli yörelerden gelmesine,
 - b. İşveren, işçi temsilcilerinin çeşitli iş kollarından gelmesine,
 - c. TMMOB'nin çeşitli odalarından temsilci gelmesine,
 - d. İlgili bakanlıklardan temsilci gelmesine ve ek olarak. Çalışma Bakanlığı İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Bakanlığı SSK Genel Müdürlüğü, SSYB Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden birer temsilci gelmesine,
 - e. TÜBİTAK, MPM, DPT gibi araştırma kurumlarının merkezlerinden temsilci gelmesine
- dikkat edilmelidir özen gösterilmelidir.
4. Sadece İş Yasası kapsamına giren işçilerin değil, tüm çalışanların sağlıklı ve güvenli çalışma koşullarında çalışmalarının sağlanması için çaba gösterilmelidir.
 5. Mevzuat düzenlemeleri, bakanlıklar arası eşgüdüm, inceleme araştırma, eğitim, yayın ve benzeri tanıtma çalışmaları yapmak ve konuya ilişkin alınan kararları, uygulanmak üzere ilgili kuruluşlara iletilmelidir.
 6. Yasal değişiklik gerçekleştirilene kadar, Çalışma Bakanlığı'nca çıkarılacak bir yönetmelikle çalışmalar düzenlenmelidir.

7. İşyerlerinde işçi sağlığı ve güvenliği kurulu kurulmasına dair 1475 sayılı İş Kanununun 76. Maddesi şu şekilde değiştirilmelidir: "*Çalışma Bakanlığı'nca Ulusal, Bölgesel ve işyeri düzeyinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili çalışmalarda bulunmak üzere mali ve idari yönden özerk "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulları" kurulur. Bu kurulların nasıl kurulacağı, gelir kaynakları, oluşumu, çalışma usulleri, ödev ve yetkileri. Çalışma Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca çıkarılacak bir tüzükte saptanır. Bu tüzük çıkarılana kadar, çalışmalar, Çalışma Bakanlığı'nca çıkarılacak bir Bakanlık Genelgesi aracılığıyla yürütülür.*"

Kurul, 1979'daki son toplantısından sonra Çalışma Bakanlığı'nca yeniden toplantıya çağrılmamış, önerdiği Yönetmelik çıkarılmamıştır.

Resmi makamlarca 1979 yılından sonra uzun yıllar dile getirilmeyen "ulusal düzeyde kurul" kavramı ile 2001 yılında yeniden karşılaşyoruz. 2001 yılında hazırlanan "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, İş Gücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu"nda; "İş sağlığı güvenliği alanında politika üretmek, araştırma ve model çalışmalarını desteklemek ve bu alandaki sorunların çözümünde devlet, işçi ve işveren kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ve ilgili gönüllü kuruluşların katkılarını ve birlikteliklerini sağlamak ve kurumlar arası iş ve eylem birliğini oluşturmak ve geliştirmek amacıyla, ülkemizde, "**Çevresel ve Mesleki Sağlık Güvenlik Kurulu**"nun oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır" denilmiştir.

Sekizinci Kalkınma Planı hazırlık sürecinde kurulan İş Gücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonuna İşçi Sağlığı İş Güvenliği Çalışma Grubunca sunulan raporda da;

Çalışma yaşamının artan sorunlarının tek merkezden ve tek irade ile çözülmesi artık olanaksızlaşmıştır. İş sağlığı güvenliği sorunlarının da devlet-işçi (ve memur) – işveren kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ve gönüllü kuruluşların katkıları ile çözülmesi gerekiyorsa da, ülkemizde, bu konuda herhangi bir girişim ve oluşum bulunmamaktadır. Bu yoksunluk aynı zamanda, kurumlar arası işbirliği ve eylem birlikteliklerinin de oluşturulmasını olanaksız kılmaktadır. **Siyasal otoriteden etkilenmeyen, idari ve mali bakımdan özerk, işçi-memur-işveren sendikaları ile ilgili kamu kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ve ilgili gönüllü örgütlerin katılacağı,**

seçimle gelen bir genel kurula karşı sorumlu ve tarafların yönetiminde temsil edildiği, demokratik ve katılımcı yöntemlerle yönetilen “Ulusal Düzeyde Çevresel, Mesleki Sağlık Güvenlik Kurumu” kurulmalıdır denilmiştir.

Ancak daha sonra herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanununun kabulünden çok önceleri bağımsız bir iş sağlığı ve güvenliği yasası çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalarda Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) adına Tefik GÜNEŞ, Kamu Emekçileri Konfederasyonu (KESK) adına Bedri TEKİN, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği (TMMOB) adına Avukat Nurten ÇAĞLAR, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK –İŞ) adına Özcan KARABULUT, Türk Tabipler Birliği (TTB) adına Dr. Haluk BAŞÇIL ve FİŞEK VAKFI adına Prof. Dr. Gürhan FİŞEK de yer almıştır. Çalışmalarda, bazı yasa maddelerinde anlaşılmasını üzerine, adı geçen katılımcılar 19.06.2007 tarihinde yazılı olarak şu öneride bulundular: “İdari, mali yönden özerk ve demokratik işleyişe sahip bir kurum”, 30 yılı aşkın bir süredir, konunun sahipleri tarafından ısrarla belirtilen ve karşılanmayan bir istektir. Bu reddediş, ülkemizde, iş sağlığı güvenliğinin yaşama geçirilememesine, hem kaza-hastalıklarla karşılaşan işçileri ve hem de onları çalıştıranları büyük acı ve kayıplara uğratmaktadır. Bunu reddedenleri de büyük bir manevi sorumluluk altına sokmaktadır. Artık bizim yeni acı ve kayıpları görmeye tahammülümüz yoktur. Bunun için de bugüne kadar ki, edilgen konumumuzu terk etmek kararındayız.” [9].

İstek kabul görmedi.

Avrupa Birliğine uyum sürecinde yapılan düzenlemeler ve 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği İle Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşmenin de onaylanmasından sonra; “Bakanlık Makamının 25 Şubat 2005 tarih ve 755 sayılı onayı ile ülkemizde, iş sağlığı ve güvenliğinde sosyal taraflar (işçi ve işveren sendikaları), üniversite, sivil toplum kuruluşları, diğer ilgili kurum ve kuruluşları bir araya getirerek iş sağlığı ve güvenliği konusunda ihtiyaç, öncelik, politika ve stratejilerin belirlenmesi ile tarafların görüş ve düşüncelerini açıklamalarını sağlayan bir platform oluşturmak üzere “**Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi**”nin kurulması ve yılda en az iki defa toplanacak olan Konseyin sekretarya hizmetlerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmesi onay-

lanmıştır.” denilerek Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi oluşturuldu [10]. Konseyin bileşiminde, kamudan 11, aralarında TİSK, TOBB, TESK’inde bulunduğu meslek örgütleri, sendikalar, STK’lardan 11 temsilci yer aldı.

2012 yılında, TBMM’de 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kabul edildi. Bazı işyerlerinde İSG hizmeti alınmasına dair madde ile iş güvenliği uzmanlarının bir üst tehlike sınıfındaki işyerlerinde de uzmanlık yapabilmelerine dair hükümler dışında bu kanun yürürlükte. Ancak, yazının ilk paragrafında da belirttiği üzere iş kazası sayısı, iş kazası sıklık hızı, iş kazası ağırlık hızı azalmıyor.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 21. maddesinde; “Ülke genelinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili politika ve stratejilerin belirlenmesi için tavsiyelerde bulunmak üzere Konsey kurulmuştur.” ifadesi yer aldı. 05.02.2013 tarihli Resmi Gazete’de Ulusal İş Sağlığı Güvenliği Konseyi Yönetmeliği yayımlandı. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesinden sonra yayımlanan 703 No.lu Kanun Hükmünde Kararname ile konsey fiilen ortadan kaldırıldı. Genelge ile oluşturulduğu 2005 yılından, ortadan kaldırılmasına kadar toplantılar yaptı, politika belgeleri ve eylem planları oluşturdu. Ancak, DİSK, KESK, TMMOB, TTB’nin önerileri hiç dikkate alınmadı. “Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi 2005 yılında oluşturulmuş ancak, sosyal taraflar açısından dengeli bir temsiliyet oluşturulamamış ve devlet tarafının temsiliyeti fazla olmuştur.” [11].

Toplantılarda “Eşit katılımlı İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Konseyi kurulması ve bu çatı altında özerk-demokratik, mali yönden bağımsız bir İSG kurumu oluşturulması” önerisi hep dile getirildi [12].

2. SONUÇ – ÖNERİ

Gelinen noktada, 6331 sayılı yasa ile getirilen Ulusal İş Sağlığı Güvenliği Konseyi, ortada yok. Sendikalar ve meslek örgütlerimizce dile getirilen, aslında 1978 yılında ilk adımı atılan, 8. Plan’da, önerilen Kurulda yok.

Çalışma yaşamının artan sorunlarının tek merkezden ve tek irade ile çözülmediği, yaşanan acı deneyimlerle görüldü. Bu nedenle, siyasal otoriteden etkilenmeyen, idari ve mali bakımdan özerk, işçi-kamu çalışanı işveren sendikaları ile ilgili kamu kuruluşları, üniversiteler, meslek odalarının katılacağı, seçimle gelen bir genel kurula karşı sorumlu ve tarafların yönetiminde temsil edildiği, demokratik

ve katılımcı yöntemlerle yönetilen “Ulusal Düzeyde İşçi Sağlığı Güvenliği Kurumu/Enstitüsü” kurulmalıdır. Bunun yanında iller, bölge ve işyeri düzeyinde kurullar kurulmalıdır. Kurullar, denetim, eğitim, laboratuvar hizmetlerini yerine getirecek şekilde örgütlenmelidir.

Tasarlanan Kurumun gelirleri; SSK iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası, belli bir oranda hastalık sigortası primleri, işyerlerinin denetimi sonucu elde edilecek ceza gelirlerinden ve genel bütçeden karşılanmalıdır.

Enstitü/Kurul konusunda, DİSK, KESK, TMMOB, TTB'nin oluşturduğu birçok görüş ve belge bulunmaktadır. Bu örgütlerle birlikte Türk Diş Hekimleri Birliği (TDB)'nin katılımı ile 11-12 Kasım 2022 tarihlerinde düzenlenen “6331 sayılı Yasanın 10. Yılında Türkiye 'de İşçi Sağlığı Güvenliği Sempozyumu”nda “Nasıl Bir İşçi Sağlığı Güvenliği Modeli” tartışması da yapıldı [13].

Çalışma yaşamına ilişkin yürürlükte olan 4857 sayılı İş Kanunu, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve diğer ilgili yasalar esnek çalışmayı, asıl işveren-alt işveren ilişkisini, ödünç işçilik ile işveren çıkarını esas alıyor, sendikalaşmanın, grev yapmanın önüne aşılmaz engeller çıkartıyor. Bu konuda olumlu adımlar atılması için; oluşturulacak Ulusal İşçi Sağlığı Güvenliği Kurulunun/Enstitüsünün işçi sağlığı ve güvenliğinin işveren yükümlülüğü olduğu gerçeğini esas alan önerileri doğrultusunda, çalışma yaşamına ilişkin tüm yasalar ile yönetmelikler yeniden düzenlenmelidir. İşçi sağlığı ve güvenliğini piyasaya açan düzenlemelere yer verilmelidir. Meslek hastalıklarının belirlenmesi önündeki engeller kaldırılmalıdır. İşveren ve işveren vekillerinin işçi sağlığı ve güvenliği konusunda işyerinin niteliğine göre eğitilmiş ve sertifikalı olması sağlanmalıdır.

Artık yalnız söz söylemekle yetinmenin zamanı değil. Meslek ve işçi **örgütlerimizin** ve **işçi sınıfının birikimleri, mücadele deneyimleri, iş cinayetlerini önleyecek kazanımlar elde edecek** düzeydedir.

KAYNAKÇA

1. **Tekin B.** 2021. Sosyal Güvenlik Kurumu İstatistikleri Çerçevesinde iş kazaları, meslek hastalıkları, Mühendis ve Makina, Sayı 53, Mayıs 2021.

2. **Tekin, B.** SGK İstatistikleri İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Azalmadığını Söylüyor, <https://www.evrensel.net/haber/498652/sgk-istatistikleri-is-kazalari-ve-olumlerin-azalmadigini-soyluyor>, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
3. Makina Mühendisleri Odası II. Uluslararası XI. Ulusal İş Sağlığı ve Kongresi Sonuç Bildirgesi <https://www.mmo.org.tr/merkez/haber/ii-uluslararasi-xi-ulusal-isci-sagligi-ve-guvenligi-kongresi-sonuc-bildirisi-yayimlandi>, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
4. Makina Mühendisleri Odası II. Uluslararası XI. Ulusal İş Sağlığı ve Kongresi Sonuç Bildirgesi <https://www.mmo.org.tr/merkez/haber/ii-uluslararasi-xi-ulusal-isci-sagligi-ve-guvenligi-kongresi-sonuc-bildirisi-yayimlandi>, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
5. TMMOB, 3 Mart İş Cinayetleri İle Mücadele Günü Basın Açıklaması, <https://www.tmmob.org.tr/icerik/bugun-3-mart-cinayetleri-ile-mucadele-gunu>, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
6. <https://disk.org.tr/2014/09/is-sagligi-ve-guvenligi-toplantisinde-basbakan-ahmet-davutogluna-sunulan-rapor/>, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
7. Ulusal Düzeyde İş Sağlığı ve Güvenliği Kurumu, Çalışma Ortamı Dergisi, Temmuz-Ağustos 1994, Sayı 15, Syf:10-14.
8. Ulusal Düzeyde İş Sağlığı Güvenliği Kurumu”, Çalışma Ortamı Dergisi Temmuz Ağustos 2007 Sayı 93 s.20
9. Ulusal Düzeyde İş Sağlığı Güvenliği Kurumu”, Çalışma Ortamı Dergisi Temmuz Ağustos 2007 Sayı 93 s.20
10. Ulusal İş Sağlığı Güvenliği Politika Belgesi (2006-2008, ÇSGB yayını, sayfa,8)
11. <https://www.tmmob.org.tr/icerik/27-isg-konseyi-toplandi> (son erişim 10 Mayıs 2024)
12. <https://www.tmmob.org.tr/icerik/27-isg-konseyi-toplandi> (son erişim 10 Mayıs 2024)
13. 2014-2018 Eylem Planı Değerlendirmesi, Ulusal Konye 22 Aralık 2014 tarihli Toplantısı, https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=676797a0-9232-11e7-b66d-1540034f819c&1534-D83A_1933715A=09175a73d0c5acf76ea6aaa43c2f9dbb2d94afbe, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024)
14. İş Sağlığı Güvenliği Toplantısında Başbakan Ahmet Davutoğlu <https://disk.org.tr/2014/09/is-sagligi-ve-guvenligi-toplantisinde-basbakan-ahmet-davutogluna-sunulan-rapor/>, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
15. 6331 sayılı Yasanın 10. Yılında Türkiye 'de İşçi Sağlığı Güvenliği Sempozyumu, sayfa https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/6331_0.pdf, (son erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).